

MORENA AS SIMELANE, MODULASETULO WA KHANSELE
YUNIBESITHI YA AFRIKA BORWA
PULOSEMMUŠO YA NGWAGA WA DITHUTO WA YUNIBESITHI LE
MOLETLO WA DIFOKA
KHAMPHASE YE KGOLO
14 Febereware 2020

Moswaramarapo, ke a go leboga ge o ntumeletše go bolela le kopano ye ye bohlokwa lehono, Pulosemmušo ya Ngwaga wa Dithuto wa Yunibesithi. Pulosemmušo ya ngwaga wa dithuto wa yunibesithi ka mehla ke sebaka se bohlokwa mo bophelong bja yunibesithi efe goba efe. Ka mehla ke tiragalo ya boikgantšho gape ye botse kudu fao bafahloši ka dipurapura tša bona ba tutuetšang baithuti le baeng ka ga bobotse bja thuto, mo kgabagareng go kgantšhwa le go šupetša mohola wa ekonomi le leago tša yunibesithi bjalo ka lefelo la tlhokomelo ya tthaologanyo le ngangišano fao diphapano tša dikgopolo di hlohleletšwago le go godišwa. Go tlaleleletša, ke mo kopanong wo fao setšhaba sa yunibesithi se kopanang, fao boetapele bja yunibesithi bo abelanang tshedimošo ka ga mošomo wa institšhušene ya rena le go beakanya lenaneo la ngwaga. Lenaneo le le akaretša go bea dithakete le tlhaolo ya ditšhupetšo tša mošomo tša institšhušene. Ke mo kopanong fao setšhaba sa yunibesithi se tsebišwago ka ditlhohlo tšeo yunibesithi e kago itemogela ngwaga ka moka. Go tšwelapele, ke kopanong

wa go swana le wo fao bašomi bao ba šomilego go feta ka mo go bolelago ditlhalošo tša mošomo tša bona ba lebogwago le go fiwa difoka tša karolo ye botsebotse ya bona kabong ya tirelo ya boleng go Unisa le bakgathatema ba yona ba bohlokwa. Moswaramarapo, ke tla bea polelo ya lehono godimo ga ntlha tše tshela.

Ngwaga wo, bjalo ka ge Motlatšamokhaseliri (VC) a šetše a laeditše, e tla ba ngwaga wa mešomo ye mentši, ka gobane Komiti ya Boleng bja Thuto ya Godimo (HEQC) e tla be e dira oditi ya yunibesithi go bona ge eba disestemo tša rena, dipholisi le ditshepedišo di sepelelana le maano a kaonafatšo ya boleng bjalo ka ge di beilwe ke mokgatlo wo wa semolao wo bohlokwa.

Moswaramarapo, se ke mošomo wo bohlokwa ebile o a thabiša, gomme ke a thaba gore yunibesithi e bone go swanela go laletša Kgweranaditšhaba ya go lthuta (COL) go dira diteko tša 2019 go thuša go beakanyetša oditi ya HEQC ye e tlang. Bjalo ka Khansele, re lebeletše go amogela le go šogana le diteng le ditlamorago tšeo di tlogo tšwelela go tšwa pegong ya oditi ya COL ya mafelelo. Bašomi ka nna, boleng, le magato a go e matlafatša ke kgapeletšo bjalo ka go le bjalo botebong bja gore re bo mang gape re eng.

Ntlha ya bobedi ye ke nyakang go e laetša bjalo ka ye bohlokwa, Moswaramarapo, ke gore ngwaga wo, re fetša ngwaga wa mathomo wa paka ya mengwaga ye mehlano ya go phethagatša leano la 2030 la Unisa.

Bjalo ka ge VC a šetše a laeditše, re tla be re lebelelaleswa leano la bjale go le lekanyetša le ditlhohlo tše yunibesithi e itemogelang gape le go kgonthišiša gore re šetša kudu tabeng ya go ba institšhušene ya ODeL ya Afrika ka botlalo. Kgato ya go phethagatša mmotlolo wa ODeL e bohlokwa, ge go elwa hloko nyakego ya go akaretša Rebolušene ya Bone ya Intasteri ye go bolelwago kudu ka yona.

Potšišo ye re swanelang go e botšiša ke go re, motho o tšweletša bjang leano la mengwaga ye mehlano ka tikologong ye e tšwelago pele go fetoga ka mehla go swana le lekala la thuto ya godimo? Karabo ya ka ke gore leano la rena ga se le eme felo gotee eupša, ke tokomane ye e phelang yeo e swanelago go lebelelwaleswa nako le nako ge seemo le mabaka a lego gona a nyaka, goba ge dilo di fetwa ke nako. Ka go lebelelaleswa leano la 2030 la Unisa, go bohlokwa go lemoga dikgopolo tša Geschwind (2019: 383)¹ ge a bolela gore ka go sekaseka polelo ya phetogo le phetošo, tšeo di thekgago tlhabollo efe goba efe ya leano, kwešišo ye e tseneletšeng ya kgopolo ya go ba maleba ke ye e nang le mohola, le ge e le kgopolo ya tshekatsheko ye e nabileng. O bolela gore go ba maleba ke “pono goba kgopolo ye e akareditšwego ya gore dikgato tša sehlongwa di a nyakega, di lokile, goba tše lebaneng ka gare ga disestemo tše dingwe tše bopilwego tša leago tša *mekgwa, ditlwaelo, ditumelo, le ditlhalošo*”. Go nna, mekgwa tše di bolelwang, ke ditsela tše yunibesithi e di šomišang tšweletšong ya

¹ Geschwind, L. Legitimizing Change in Higher Education: Exploring the Rationales Behind Major Organizational Restructuring, *Higher Education Policy*, 32: 381–395

leano. Ka ge e se mathomo yunibesithi e tšweletša leano, go bohlokwa go kwešiša seo se kileng sa šoma le seo se sa kago sa šoma. Mo sehloeng sa mekgwa tše di šomišitšwego peleng, ke gore tshepetšo ye nngwe le ye nngwe ya tlhabollo ya leano e swanetše go akaretša tshepetšo ya poledišano gore e be ya bontši bja bakgathatema. Gabotse a ke seemo sa go se amogelege gomme ge go iwa pele, re swanela go kgonthišiša gore ditshepetšo e ba tša go eletšana gore leano le amogelwe ka go naba.

Bjalo *ditlwaelo*, ke na le kgopolo ya gore ditlwaelo tše re tlogo feleletša re di amogetše di swanela go ba tša maleba le go sepelelana le thomo le pono tša institšhušene. Gape, ditlwaelo tše di swanetše go tsenelela go ditshepedišo ka moka tša yunibesithi, ke go re, re swanetše “go di phela”. Ke šišinya gore re šomiše sedirišwa sa go dira teko ya ge eba re phela ditlwaelo tše. Teko ye e swanela go feleletša ka gare ga rena re dira Unisa yunibesithi ya seAfrika ka botlalo le boipušo, yeo e lego legae go bohle go sa lebelelwe morafe, bong le maemo.

Mabapi le *ditumelo*, ke šišinya gore re sepele ka lebelo go kgonthišiša gore ka nnete re ba institšhušene ya ODeL ya kakaretšo yeo e šomišago theknolotši go abela baithuti ba rena le bakgathatema ba bangwe tirelo ya boleng. Lebaka la se ke gore, tumelo ya rena ke gore tsela e le tee ye re ka kgonang go phadišana le go fihlelela taelo wa rena wa leago, ke go ba institšhušene ya ODeL ka botlalo yeo e fihlelelwago ke bohle go sa kgathale gore ba mo kae. Sa mafelelo ke tumelo ya ka ye e sa fetogego gore go

fihlelela nepo ye ye botse, go bohlokwa gore re fihlelele kwano ya institšhušene ya go “kgotsofatša” mabapi le *ditlhalošo* tše itšeng tše bohlokwa tše di tšwelago pele go nyatša pono ya rena ya go ba *Yunibesithi ya seAfrika ye e bopago bokamoso bja tirelo ya botho*. Tše dingwe tša ditlhalošo tše re swanelago go di hlatholla morerong wo di akaretša mareo a bjalo ka, Afrikafatšo, boipušo, ODeL, Boakaretši, le a mangwe a mantši. Ntle le ge go na le tlhalošo mabapi le tše dingwe tša dikgopolo tše ke di laeditšego, menyetla ke ye monyane ya gore leano e tla ba la go kwagala mo mahlong a bakgathatema ba go fapana.

Ntlha ya boraro ye bohlokwa ya 2020, lehlakoreng la Khansele ke gore yunibesithi e šomišane go kaonafatša boitemogelo bja baithuti, go akaretšwa go dira gore lenaneokgoparara la rena le fihlelelege, bolokege, šireletšege le go ba la maleba. Mo mengwageng ye mmalwa ya go feta, re amogetše dingongorego tše ntši go tšwa go baithuti mabapi le mathata ao ba itemogelang ka Unisa. Khansele e hlobaetšwa ke gore yunibesithi e bonala e lwela go phethagatša magato a maleba go kaonafatša boitemogelo bja baithuti. Ke ipiletša go bolaodi bja yunibesithi go sekaseka ka moka disestemo, dipholisi le dibopego, go akaretšwa lenaneokgoparara leo le swaraganeng le kaonafatšo ya boitemogelo bja baithuti. Bjalo, dikgopolo tša Dougherty le Natow (2019: 15)² di ka tsoša le go hlohleletša tshekatsheko ge ba bolela gore bjalo ka yunibesithi, re swanetše go botšiša

² Dougherty, K.J. & Natow, R.S. 2019. Performance-based funding for higher education: How well does neoliberal theory capture neoliberal practice? *Higher Education*.

dipotšišo tše ntši ka ga mohola wa tlhalošo ya teori ya kgopolo ya bolokologi yeo re e amogetšeng le go e phethagatša mabapi le boitemogelo bja baithuti.

Ba bolela gore le ge tše di ngwe tša disestemo tša kgopolo ya bolokologi, dipholisi, le dibopego di amogetšwe di bonala di “tšweletša dikaonafalo ka go ditirong tša thekgo ya baithuti le go ruta, tshepedišo ya dinyakišišo, le tšweletšo ya dinyakišišo tša fakhalithi, go na le bohlatse bjo bo nnyane bja gore, ka kakaretšo, se se tšweletša kelo ye kaone ya tshwarelo ya baithuti le kratšueito”, gape di tšweletše “dikhuetšo tše e sego tša maikemišetšo” tše ntši tše teori ya kgopolo ya bolokologi e di hlokomologang kudu. Teori e šupetša gabotse go ditshenyegelo tša tatelomolao le phokotšego ya boleng bja tšweletšo eupša e palelwa go bonelapele dikhuetšo tše di sa letelwago tše dingwe tše bjalo ka ge kamogelo ye e fokotšegilego ya baithuti ba go hloka, go fokotša dithomo tša institšhušene, go se lekalekane wo o oketšegang magareng a diinstitšhušene tša thuto ya godimo, go oketša peakanyotatelano ya bašomi ba bofahloši, le mafolofolo ao a senyegileng a bašomi ba thuto ya godimo.

Moswaramarapo, ke šišinya gore go na le nyakego ya tshekatsheko ya botshepegi le tlhokomelo ya khuetšo le dikholego tša tshenyegelo ya magato a a phethagaditšwego, le go kgonthišiša gore a sepelelana le thomo, pono le ditlwaelo tša rena, go akaretšwa leano la rena go tšwela pele. Bjalo, ka karolo ya dilete bjalo ka mafelo a mathomo a kgokagano ya baithuti ba

yunibesithi e bohlokwa. Ke na le tshepho ya gore Mmotlolo wa Selete wo o sa tšwago go amogelwa malobanyana, le ditlhohlo tša wona tša mananeokgoparara ao a amegago, o tla tsenywa tirišong go matlafatša bokgoni bja yunibesithi go kaonafatša boitemogelo bja moithuti.

Ntlha ya bone ye ke nyakang go e bolela ka boripana ke go šetša kaonafatšong ya katlego ya baithuti le kratšueito, go akaretšwa thwalego ya baithuti. Tše di bohlokwa ka ge di amana le taelo ya rena ya leago. Ka moka re lemoga gore Unisa ga e šome bjalo ka ge go letetšwe mabapi le ditaba tše. Ke šišinya gore yunibesithi e amogele *mokgwa wa botšeakarolo go katlego ya baithuti*. Bjalo, Chang, London le Foster (2019: 481)³ ba re, “mekgwa ya botšeakarolo ya katlego ya baithuti ya go foreima le go prokerema di ka tšwetšapele dikgopolo tše dingwe tša maleba le go araba tša katlego ya baithuti le go hlahla ditshepetšo tša mokgatlo go fihlelela maikemišetšo ao a lokologileng gagolo”. Ba bolela gore “dikgopolo tše lego gona tša katlego ya baithuti di laetša dikgahlego tša go fapana tše gabotse di ka se laetšeng dinyakwa tše di boletšwego, dikholofelo, goba diphišego tša baithuti ba ba tsenang diinstitšhušeng tša thuto ya godimo le/goba fakhalithi le bašomi bao ba ikemišetšang go ba šomela” (Chang, London & Foster, 2019: 482). Dirutegi tše di hlaotše mehuta ye meraro ya magato ao di a dumelago gore e ikemišeditše go fihlelela tše ntši “dikgopolo tše di nabileng tša katlego ya baithuti”. Tše ke go fetola *dibopego tša lefapha le*

³ Chang, E., London, R.A. & Foster, S.S. 2019. Reimagining Student Success: Equity-Oriented Responses to Traditional Notions of Success. *Innovative Higher Education*, 44:481–496

phapošiborutelo go šomišwa mekgwa ya go amogela gagolo go ya ka setšo go ruta; go hloma mekgwa ya botšeakarolo, mekgwa ya go lebišwa go baithuti tlabollong ya lenaneo; le go šogana le moya wa go kwa o le wa khamphase” (Chang, London & Foster, 2019: 489).

Dikgopolo tše di laeditšwego ka mo godimo di thekgwa ke nepišo ya rena go Afrikafatšo le boipušo bja yunibesithi, go akaretšwa disestemo tša yona, dipholisi, ditshepedišo le ditiro tša yona. Bjalo ka karolo ya tshepetšo ye, re tlo nyaka go šogana le khuetšo ye e sego ya maikemišetšo dipholisi tša kgopolo ya bolokologi ya yunibesithi ya rena.

Moswaramarapo, ke bolela ka dintlha tše gobane ge re palelwa go lokiša le go se lekalekane ka institšhušeng ya rena, re ka se atlege go fihlelela taelo ya rena ya leago, e lego go fa phihlelelo ya tekatekano, monyetla, le dipoelo go bašomi, baithuti, le bakgathatema ba bangwe, go akaretšwa phihlelelo ya tsebo ye e fapanego.

Taba ya bohloko ye ke nyakang go e laetša bjalo ka ye bohlokwa medirong wo e akaretša go šogana le maemo a matlotlo a institšhušeneng, go akaretšwa boiphedišo bja yona ya matlotlo. Se ke kotsi ye kgolo boiphedišong bja yunibesithi eupša gape ke se se ganetšwago gagolo ka lebaka la maemo a go thulana a go amogelwa ke bakgathatema ba go fapana ka gare ga yunibesithi, go šupa gore go na le kwešišo ya go swana ya seemo sa matlotlo sa yunibesithi. Dikganetšo tše di be di tšweletšwa ka

bogale nakong ya dipoledišano tša megolo tše ka madimabe di theogetšeng maamong a a diregilego dibeke tše pedi tša go feta. Ke kgopela bolaodi bja yunibesithi go boledišana ka botshepegi le mekgatlo ya bašomi gape le boetapele bja baithuti go abelana tshedimošo ka ga taba ye. Gape ke ipiletša bašomi bao ba ka gare bao ba tšeago karolo ka Khanseleng go bapala karolo go ruteng setšhaba sa yunibesithi ka bophara ka ga ka fao diphetho di tšewago dikopanong tša Khansele mabapi le matlotlo a yunibesithi le ka fao boiphedišo bja yona ya matlotlo e ka tiišeletšwago. Bjalo ka Khansele, re lemošitšwe ka ditshenyegelo tše di oketšegang ka mehla tša methopo ya bomotho gomme re sekasekile dipeakanyo tša bolaodi bja yunibesithi go šogana le se, eupša go ya pele go hlakile gore magato a ga a tšweletše dipelo tše di nyakwang. Re nyaka boikgafo bja institšhušene go tšwa go bohle go šireletša boiphedišo bja matlotlo bja yunibesithi ye bo bohlokwa. Ga go na kgetho. Bjalo, seemo sa UNKZN semetseng morago ga kopantšho ka bo2005 se ka fana ka dithuto tše bohlokwa go rena ka moka.

Ntlha ya boselela ye ke nyakang go e bolela e amana le tumo ya yunibesithi. Moswaramarapo, mo ngwageng wa go feta, yunibesithi e bile ditabeng ka lebaka la mabaka ka moka a go fošagala. Go be go nyamiša go bona gore bontši bja dikanegelo tše di tšweletšego ka dikuranteng di be di abja ke bašomi ba ka gare, bao ba bego ba kwatišitšwe ke yunibesithi ka tsela ye goba ye nngwe. Ke ipiletša go bašomi ka moka go bega dingongorego tša bona le yunibesithi ba šomiša ditshepetšo tsša ka gare le gore ba

kgonthišiša gore ditsela tša ka gare di šomišitšwe ka moka pele go kitimelwa dikuranteng goba go romelwa go se thabe ga bona bobegaditabeng bja leago. Karolo ya bakgathatema ba bangwe, go swana le baithuti, baithuti ba maloba, mokgatlo wa bakratšueiti tšhwahlišong ya tshedimošo ya sephiri bobegaditabeng gape le go romela tše bjalo dipolatefomong tša bobegaditaba bja leago di swanetše gape go se hlohleletšwe. Go na le ditshepetšo tše di tlogo latelwa ge motho a e bona gore ditokelo tša gagwe di gatakilwe. Ka kgopelo latela tshepetšo ye pele o tlontlolla yunibesithi gomme ka go realo o senya tumo ya yona. Ke boletše ka taba ya tšhwahlišo ya tshedimošo ya sephiri ka boomo bobegaditabeng ka mokgwa, woo ke dirilego ka wona, gobane se se befela pele. Re nyakega go emiša se. Ge go e ra gore re lebeleleleswa pholisi ya rena ya kgalemo le tshepedišo, ke tlo šišinya gore re dire bjalo, go šireletša tumo ya yunibesithi.

Bjalo ka Khansele, re tshwenywa ke tshenyo ye e sa felego ya tumo ya yunibesithi. Khansele e hlobaetšwa ke go šwahlišwa ga ditlhahlobo ka ge se se nyatša seriti sa protšeke ya thuto ya yunibesithi, go akaretšwa mangwalo a yona a thuto. Seo se hlobaetšang gape ke ntlha ya gore re bonala re sa kgone go thibela se. Ka ntle ga botšekarolo bja lekala la tšhireletšo la naga, bothata bjo bo tšwela pele. Go ra gore ke bothata bja ka gare bja go amana le ka fao ditlhahlobo di beakanywago le go laolwa mo yunibesithi, go akaretšwa go thwalwa ga basepediši ba ditlhahlobo? Ge go le bjalo, re etše hloko tšhomišo ya bašomi ba rena, go akaretšwa bafahloši bjalo ka basepediši ba ditlhahlobo? Taba ye ya bobedi e tla ba maleba, ge

le goba ge fela, bothata bo thoma tshepetšo ya basepediši bja ditlhahlobo. Ke ipiletša go bolaodi bja yunibesithi go tla ka ditsela tše di ka thušang go šogana le taba ye gore e rarollege. Re ka se kgone go ba le go šwahla gape ga ditlhahlobo ka 2020.

Moswaramarapo, ga go re gore ga se go dirwe selo peleng go šogana le bothata bja tumo ya institšhušene. Re letetše go amogela pego ka ga khuetšo ye magato a e dirilego ka go šogana le tumo ya yunibesithi. Ke na le kgopolo ya gore go šogana le tshenyo ya leina le tumo, re nyakega go šogana le seemo se sa mpholo sa institšhušene le ditšo tše di dirilwego ditlwaedi tša yunibesithi. Re gopoditšwe ka ditšo tše tša mpholo le ka fao ditšo di dirilwego ditlwaedi ke nyakišišo yeo e dirilwego ke Khomišene ya Ditokelo tša Batho ya Afrika Borwa (SAHRC) ka 2018 ka morago ga kgopelo ya go tšwa yunibesithi. Khomišene e dirile ditemogo tše di latelang, magareng a tše dingwe:

- Go na le ditlhohlo tša institšhušene le mekgwa Unisa tše di ka se rarollwego ka mohuta wo motee wa magato.
- Unisa e tšwela pele go itemogela maemo a godimo a manganga a semorafe, matšhošetši, tlhaolo ya bong, le kgethollo ye e theilwego godimo ga mabaka ao a sa amogelwego a semorafe le bong, le ge go na le dipholisi.
- Phethagatšo ye e setilwego ya dipholisi (tlhokego ya ditlamorago tša ditshelomolao) le tlhokego ya boikgafo go phetošo.

- Go bonala go na le go kgolwa mabarebareng a gore go na setšo sa semorafe, tlhaolo ya bong, tlaišo, le matšhošetši ka gare ga Unisa.
- Dibopego tša pušo kare ga Unisa ga di šomišane ka botlalo go thuša ka lenaneo la phetošo.

Tše ke dikgopolo tše kgolo. Bjalo ka Khansele, re lemoga gore yunibesithi e dirile mananeo a go šogana le se. Re letetše pego ya gore bolaodi bja yunibesithi bo fihlile kae ka go šogana le tše dingwe tša ditaba tše gobane bjalo ka ge ke laeditše, leina le tumo di kopantšwego le maemo a institšhušene le ditšo. Tshenyo ya leina le tumo ke seka sa setšo sa institšhušene se se sa amogelegego ebile e le mpholo.

Ge ke ruma, ka moka re a lemoga gore ye ke Pulosemmušo ya mafelelo ya Ngwaga wa Dithuto ka Hlogo le Motlatšamokhanseliri wa bjale, Prof Mandla Makhanya, yoo a bego a le boetapeleng mengwaga ye lesome (10) ya go feta. Bjalo ka Khansele, re a leboga ka seo a se dirileng mengwaga ye ka moka gomme re lebeletse go hwetša Hlogo le Motlatšamokhanseliri yo moswa yoo a tlogo tšwetša yunibesithi pele. Bjalo ka ge VC a laeditše mo molaetšeng wa gagwe wa kamogelo go bašomi mo mathomong a ngwaga, Khansele e etile pele tshepetšo ya go uwauwetša, go hlaola le go thwala VC yo moswa. Setšhaba sa yunibesithi se tla tsebišwa mo nakong ya go fetše pelo ka tshepetšo ye e tlogo latelwa. Efela, ga go na lebaka la go se iketle. Ke tšea monyetla wo go ipiletša go bohle ba ba lego gona, go tšwetšapele

taelo ya rena go abela bakgathema ba rena ba bohlokwa tirelo ya boleng, ge re ntše re dumelela tshepetšo ya go thwala Motlatšamokhanseliri yo moswa e tšwelapele.

Sa mafelelo la moletlong wo, re tla be re fana ka difoka, go akaretšwa Sefoka sa Modulasetulo wa Khansele, go bašomi le baithuti bao e bileng batseta ba yunibesithi ka go šoma go feta ka fao ditlhalošo tša mošomo tšsa bona di bolelang le go dira bonnyane bja bona go dira Unisa yunibesithi yeo e phethagatšang ditlwaelo tša yona. Re a ba hlompha gobane re nyaka go hlohleletša ba bangwe go latela mohlaleng wa bona. Go kgethelwa sefoka ke kamogelo ye kgolo ka mohlokamedi, bašomišane ba motho, go akaretšwa mošomo wa motho wo o ikgethileng ka lengwalong le itšeng la thuto. Ke rata go lebogiša bao ba amogelang difoka lehono gape ke ipiletša go bona go tšwela pele go sšoma go ya ka maemo a godimo bjalo ka tsela ya go hlohleletša ba bangwe mo mešomong ya bona go dira bjalo. Ke fela ge ka moka ga rena re šoma go ya ka maemo a godimodimo gore re tla kgona go šogana le mathata a tirelo a Unisa. Ke a tseba khuetšo ya tirelo ya boleng e ka bonwa ge e abja ke sehlopha gomme e sego ka motho o tee. Bjalo se go bohlokwa go kwešišo gore maemo a modiriši a kgotsofalo a amana gagolo goba ganyane go ditetelo tše di sa fetogego tša seo boleng bja tirelo e swanelang go ba sona. Mohlala

- Ge tirelo ye e filwego e sa lekane le ditetelo, gona badiriši ba bona kabo ya tirelo go ba ya maemo a fase.

- Ge tirelo kabo ya tirelo e lekana le ditetelo, gona modiriši o a kgotsofala.
- Ge kabo ya tirelo e le ka godimo ga ditetelo, gona modiriši o tloga ka kwešišo ya gore kabo ya tirelo ke ye botsebotse ⁴

Re leboga bašomišane ba lehono gobane ba lemoga ntlha ye ye bohlokwa ka ga tirelo. Go baithuti le bašomi ba kamoka, ke re re a le lebogiša gape ipshineng ka difoka tša lena.

Ke a leboga.

⁴ Joseph, M., Yakho, M. and Stone, G. 2005. An institution's quest for service quality: Customers' perspective. *Quality Assurance in Education*, 13 (1): 66 - 82.